

Maandag 18 oktober 1915 – ochtendeditie

Brussel, 8 oktober.

Opnieuw: wederopbouw (KVdW).

De officiële, zowel als de niet officiële, de Belgische, zowel als de Duitse oorlogsliteratuur over heropbouw neemt afmetingen aan, die de aandacht dwingen. Nu en dan duikt aldus, in de laatste tijd, een onderwerp op, waar de pers op valt als een hongerig dier, en dat zij niet loslaat dan bij het allerlaatste kluijfe. Nu is, ten tweeden male reeds, België's heropbouw aan de beurt. En dat is, het spreekt vanzelf, voor een goed deel nog slechts toekomstmuziek. Aan het oude, goede verleden denkt men echter op het ogenblik maar liefst niet: het zou zuchten kosten, die men liefst spaart; het heden: men spreekt daar ook maar zo weinig mogelijk over, en dan nog met voorzichtigheid, ongeveer om dezelfde redenen; en zo teert men dan maar op de toekomst, een toekomst waarvan men het ongewisse halsstarrig over het hoofd ziet, omdat men nu eenmaal mens is, en geen waan de mens vreemd mag blijven. Wij staan voor het probleem: de toekomstige bouwkunst in België, en ieder vindt er zijn, als vanzelf sprekende, oplossing van, - die alleen voor wie de verschillende oplossingen samenbrengt en vergelijkt, niet meer zo vanzelfsprekend is. Hetgeen gij misschien reeds zult hebben gemerkt aan de brieven, die ik aan de kwestie heb gewijd. Intussen zijn weliswaar allen het er over eens, overheden als particulieren, dat niet alleen inzake openbare wegenis en hygiëne, maar ook op gebied der architectonische schoonheid, van hogerhand dient ingegrepen. Hier brengen, helaas, droeve omstandigheden er België weer toe, "terre d'expérience" te worden: het zal op onze grond zijn, dat men voor het eerst en in algemene mate, op zo goed als ganse steden, over de uitgestrektheid van dorp tot dorp, de principes van een nieuwe bouwkunst toe zal passen, en dit onder staatstoezicht en met

staatsmedewerking: de gemeenschap die haar woonstede naar eigen inzichten optrekt, en niet meer (of althans veel minder) naar de inzichten van het individu. Dit is wel geen eigenlijke omwenteling, vermits zij principieel voorbereid en sporadisch teweeggebracht was, maar de uitvoering op brede schaal, en zonder uitzondering, van beginselen die, een driekwart eeuw geleden geboren, nog geen onbesproken burgerrecht hadden verworven is dat wel.

Iets wat wij trouwens, in de verwarringen die de gebeurtenissen meebrachten, over het hoofd hadden gezien, is, dat de hogere overheid hierin al veel beter gewapend was dan de meesten dachten of wisten, en wel in hoofdzaak tegen wat nog het meest te vrezen is: lelijkheid en wansmaak. Het provinciebestuur van Brabant komt er, in een circulaire aan de burgemeesters der gemeenten, aan herinneren: "Bijzondere aandacht dient gewijd", aldus de provincieraad, "aan het architecturale karakter, dat aan de gebouwen, die de onder de oorlog vernielde constructies zullen vervangen, moet worden gegeven. Hierbij verleent artikel 15 der wet van 18 mei 1914 tot wijziging der wet van 1 februari 1814 en 15 augustus 1897 op de wegenispolitie, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 13 juni 1914, middel tot tussenkomst, in deze zin dat het de gemeenten machtiging verzekert tot het stemmen van een reglement tegen het verlelijken van het oord, terwijl het hen tevens het recht toekent, de bouwontwerpen in esthetisch opzicht te onderzoeken.

Deze wet, kort voor de oorlog uitgevaardigd, is vermoedelijk weinig gekend door de gemeentebesturen; daarom wordt er de gans bijzondere aandacht der burgemeesters op gevestigd, met het verzoek, dergelijk gemeentereglement op te maken. Dit reglement kan kort zijn, maar moet aan de gemeente een actie verzekeren op de evenredigheid der gebouwen, zo in opzicht van hoogte als dit van lijn, samenstelling, gebruikte materialen en kleur" - Gij ziet dat deze

aanschrijving de goede weg tot beter begrepen bouwwerk aanwijst, al is de vrijheid der gemeente erdoor misschien nog wel heel ruim gelaten. Nergens zou maar het minste mogen tot stand komen, dat niet door de handen van een hogere bouwraad - in casu de meer uitgebreide en heringerichte, "Commission royale des monuments et des sites" - zou zijn gegaan. Dit ligt trouwens, meen ik te weten, in de bedoeling der Belgische regering. Dat overigens de provincieraad van Brabant in zijn loffelijke ijver ook aan de andere grondslagen van moderne bouwkunde, in de algemeen aangenomen zin, heeft gedacht, moge blijken uit dit andere deel van zijn omzendbrief: "Opdat, ter gelegenheid van de wederopbouw der woningen, de hygiëne naar de tegenwoordige eisen worde toegepast, is het nodig stipt de voorschriften van de bouwreglementen na te doen leven. Beantwoorden deze reglementen niet langer aan de noodwendigheden van deze tijd, dan dienen zij herzien. Pogingen vanwege de bouwers om zich aan politievoorschriften over gebruik van bouwgrond en bezorging van gezondheidsinrichtingen, inzonderheid in dichtbebouwde delen van vroegere gemeenten, te onttrekken, zullen moeten tegengegaan worden." Aldus de Brabantse provincieraad, die op praktische, zij het ook brede wijze de bestaande wetgeving uitlegt, in afwachting van nieuwe en dieper gaande reglementering, die wel nodig zal blijken.

Wat nu, kan men zich afvragen, heeft de leek aan al deze verordeningen; de leek, op wiens standpunt wij ons in deze brieven hebben gesteld, die van esthetiek op papier en hygiënetheorie niet zo veel verstand heeft, en wiens vraag is en blijft: hoe zal dat alles er uitzien en wat bezorgt het mij aan nieuwe bestaansgenoegens? - Het toeval wil, dat ik een, zij het dan ook zeer approximatief en nog slechts dubieus toekomstbeeld, dat echter een reeds meer concreet ontwerp uitmaakt, als voorbeeld kan geven, van wat een weer op te bouwen stad kan worden.

Dat voorbeeld is de stad Dendermonde. Onder de meest geteisterde, is zij de eerste der Belgische steden geweest om aan haar heropbouw te denken, wat een bewijs is, van wel enige voorbarigheid, maar ook van prachtige vitaliteit. Maanden geleden al had het gemeentebestuur aldaar twee jonge, zeer bekwame Gentse architecten, de heren J. Ledoux en H. De Wilde, belast met de plattegronden van het nieuwe Dendermonde. Bij die plannen hebben die heren een verklarend rapport uitgebracht, dat nu in het laatste nummer van de "Moniteur des Bâtiments et des Travaux publics" is verschenen. Wij vatten het hier samen.

Dendermonde, versterkte stad, besloeg voor de oorlog 59 hectaren. De versterkingen zelf, grachten en militaire terreinen inbegrepen, nemen ongeveer 70 hectaren staatsgrond in. Nu had deze oorlog voldoende bewezen, wat de aldus aangelegde verdediging van een stad in onze tijd en voor de toekomst nog waard is. Het ligt dientengevolge voor de hand dat, met het oog op de uitbreiding der bevolking van een stad, die, zeer gunstig aan een grote stroom - de Schelde - tussen een grote nijverheidsstad - Gent - en een grote havenstad - Antwerpen - gelegen, bij meer ruimte haar toekomst te beter verzekert, het ligt, zeg ik, voor de hand, dat de gehele of gedeeltelijke ontmanteling van die stad een vanzelfsprekende noodwendigheid wordt.

Dit eenmaal aangenomen, kan het probleem van de wederopbouw volgens genoemde architecten worden herleid tot de volgende hoofdpunten, die de grondaanleg van de nieuwe stad bepalen: 1°. door gedeeltelijke ontmanteling de stad uitbreiden; 2°. de wijzigingen teweegbrengen door gebruik der beschikbare gronden volgens de tegenwoordige eisen der bevolking; 3°. toekomstige uitbreiding van de stad voorzien; 4°. de aldus aangelegde nieuwe wijken met het bebouwde stadscentrum verbinden door nieuwe en verwijde wegen; 5°. het geheel plaatsen in beplantingen die deels

louter decoratief, deels voor het gebruik geschikt zouden zijn. - Grondtoeleg is dus: een dichtbebouwde kern, die langs brede lanen uitwaaiert naar de, buiten de tegenwoordige muren, langs wijde toegangen, in het lommer van veel ornamenteel en nuttigheidsgewas, nieuw opgetrokken wijken.

Ge merkt dat het bolwerk om de stad heen gedeeltelijk bewaard blijft: het zal een herinnering aan het vorige Dendermonde zijn, waar trouwens alle nog bestaande, interessante huisgevels van worden bewaard; het levert tevens de mogelijkheden op tot het aanleggen van een mooie singel. Want zelfs de grachten worden niet gedempt, dan waar het absoluut voor wegenis enz. nodig is: aldus kunnen zij mooie parkvijvers worden, die tevens groot nut kunnen opleveren bij eventueel wassen der Schelde (hier is tevens natuurlijk gelegenheid tot het uitvoeren van heel een stelsel aan afleidings- en besproeiingskanalen, sluizen tussen Schelde en Dender, en wat dies meer: allemaal bijzonderheden die ik u bespaar). Wat nu achter en buiten de aldus verkregen parken en boulevards gelegen is, wordt iets als de Engelse garden cities, niet echter zoals zij doorgaans zijn opgevat - beplantingen alleen op hygiëne en schoonheid gericht -, met een uitgesproken nuttigheidsdoel - moestuinen en boomgaarden, waarvan wij de waarde in deze tijd van openbare volksvoeding hebben leren inzien.

Deze nuttigheidsbeplantingen worden natuurlijk talrijker en uitgebreider naarmate men zich van de stad verwijderd. Zij worden er trouwens aan verbonden door thans nog niet bestaande bruggen, waar deze nodig mochten blijken.

Ziedaar de grote lijnen van het ontwerp: zelfs zij die nooit Dendermonde bezocht hebben, kunnen er zich een denkbeeld door vormen, hoe het er in de toekomst ongeveer uit zal zien. In de algemene lijnen wel te verstaan, en niet in de meer particuliere

bouworde, waar trouwens ook de heren Ledoux en De Wilde niet op ingaan.

Over die bouworde, gelijk zij ons steeds beter voor ogen komt staan, schrijf ik u in mijn volgende brief.

Maandag 18 oktober 1915 – avondeditie

Uit Antwerpen.

Het afscheid van de heer Hunt (van onze correspondent Emanuel de Bom).

Antwerpen, 16 oktober.

Geteisterd België is in de nood niet zonder vrienden gebleven. Dat wij nu – ik persoonlijk, met voorliefde, bruin brood eten naar hartenlust, dat er hier niet meer van volksellende mag gesproken worden in de tastbare, stoffelijke zin (wij zijn nog in leven, goddank!), dat wij onze geestelijke energie konden voeden met het onmisbare dagelijkse brood. Zie, dat danken wij voor een belangrijk deel aan de edelmoedige grote democratie van over de oceaan. Amerika heeft lijdend België van zijn overvloed geschonken, Lazarus-België heeft aan het gemenebest der Verenigde Staten geen rijke vrek gehad, die met zuinige geniepigheid zijn handen geklampt hield op de buidel waaruit de hulp kon stromen. Wij hebben het Amerikaanse meel leren proeven, en bij iedere beet in het baksel een gedachte gewijd aan de weldoener. En, zoals ons volk tot in zijn onderste lagen thans ook bepaald weet wat een oneindigheid van liefde het heeft genoten vanwege het gastvrije broedervolk uit Nederland – o de vlucht naar het noorden, toen Antwerpen aan de vier hoeken opvlamde! – zo

weten wij nu ook te waarderen de menselijke goedheid die van over de oceaan zich heeft gebogen over ons leed.

Voor mij ligt een bordpapier snipper, waarop volgende woorden: Eerst een rood kruis. En daaronder: "Garment of love with a prayer for peace in memory of Mrs. Woodrow Wilson U.S.A."

Met zulk tactvol compliment kregen de liefdadige instellingen de kledingstukken en al het voor onze berooide huisgezinnen bestemde toegestuurd. Een edel gebaar, niet slechts een gebaar, een daad. Naast de onuitwisbare herinnering aan wat Nederland deed voor het klein miljoen mensen dat op zijn bodem zielenrust en lijfsbehoud zochten en vonden, blijft voor ons de houding van het Amerikaanse volk iets onvergetelijks.

Daarom had het eenvoudige ambtelijke betoon, dat vanochtend op het stadhuis in de mooie trouwzaal plaats had, een bijzonder roerende betekenis. Burgemeester en schepenen, alsook de leden van de gemeenteraad stonden daar samen geschaard, om op plechtige wijze een woord van erkentelijkheid te spreken tot de heer Edward Eyre Hunt, de afgevaardigde van de Amerikaanse Commission for Relief in Belgium bij het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding in de provincie Antwerpen. De heer Hunt vertrekt naar de Verenigde Staten, en ons stadsbestuur had de wens uitgedrukt dit afscheid op passende wijze te gedenken.

Burgemeester Jan de Vos nam het eerst het woord, om uit te spreken wat de Belgische bevolking en de Antwerpse in het bijzonder in deze tragische tijden aan haar weldoeners te danken hebben. De heer Hunt heeft, door een offervaardigheid van ieder uur, de schone menslievende taak op voorbeeldige wijze volbracht. Ten teken van onze dankbaarheid overhandigde onze gemoedelijke burgervader de heer Hunt namens de stad Antwerpen een gouden erepenning met

de beeltenis van onze koning, benevens een afdruk daarvan in zilver en een in brons. Die medaille draagt volgend opschrift: "De Stad Antwerpen aan de heer Edward Eyre Hunt. De 16^e oktober 1915". (De graveur Baetes is er de maker van). Onze stadssecretaris, de heer Hubert Melis, werd vervolgens door de burgemeester aangezocht om lezing te houden van een brief, waarin die dankbare gevoelens neergelegd zijn. Deze brief is gedrukt op de persen van Plantijn en aan de zorg van onze meesterdrukkers, de beroemde firma J. E. Buschmann, toevertrouwd. Het luidt woordelijk als volgt:

Stad Antwerpen.

De gemeenteraad van Antwerpen is zich heden, zaterdag 16 oktober 1915, rond het College van Burgemeester en Schepenen komen scharen, om de Heer Edward Eyre Hunt het afscheid toe te spreken bij zijn vertrek uit deze stede, en hem te bedanken voor de toewijding en het vernuft, door hem betoond bij het uitvoeren zijner zending als afgevaardigde der Commission for Relief in Belgium bij het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding, in de Provincie Antwerpen. De vergadering heeft daarbij tot de Heer Hunt de bede gericht, dat hij tot zijn lastgevers, en in het bijzonder tot zijn medeburgers in de Verenigde Staten de diepbewogen gevoelens van erkentelijkheid zou overbrengen, die het zwaar geslagen, maar zo roerend gesteunde België gevoelt tegenover zijn milddadige en edelaardige vrienden van over zee.

Antwerpen, de 16^e oktober 1915.

Bij verordening:

De secretaris
Hubert Melis

De Burgemeester
Jan De Vos

De Heer Hunt, zeer aangedaan, dankte voor de hem gebrachte hulde en verzekerde dat hij ginds ver het innigste aandenken aan zijn verblijf in het schone Antwerpen zou bewaren.

Tekenend voor de eerbied en de achting, waarmee van Antwerpse zijde de Amerikaanse afgevaardigden, die hierheen kwamen om uit hun beste krachten te helpen de heersende nood te lenigen, worden onthaald, is volgend feit, dat me ter ore komt, en dat wel bekend mag worden gemaakt, al wens ik geenszins de bescheidenheid van een onzer verdienstelijkste stadgenoten daardoor te kwetsen. Een groot Antwerps koopman, de heer Bunge, heeft, toen de heer Hunt te Antwerpen aankwam, onmiddellijk zijn vorstelijke woning te zijner beschikking gesteld, terwijl de heer Bunge zelf zijn buitengoed te Hoogboom betrok. De mildheid van de Amerikanen vond hier een bescheiden tegenhanger in de Antwerpse gastvrijheid.

De brief der stad is hierboven woordelijk weergegeven. Het stuk is in het Nederlands, de officiële taal der Vlaamse stad Antwerpen. Toen de stadssecretaris ten behoeve van de heer Hunt de hulde in Engelse vertaling wilde herhalen, werd dit aanbod, tot vriendelijke verrassing van al de aanwezigen door de heer Hunt beantwoord met de mededeling, dat hij de brief zeer wel begrepen had, daar hij, gedurende het jaar dat hij te Antwerpen gewoond had, zich gedreven had gevoeld om zich met de taal der bevolking vertrouwd te maken.

Een verklaring, die de vertegenwoordigers van het Antwerpse volk ter harte ging, en dat heel ons Vlaamse volk, als een bewijs van hoogachting en respect voor ons eigen wezen, hooglijk zal weten te schatten. Een edel Amerikaans burger gaf hier aan menige Belg een fraai voorbeeld.

Aan de (Belgische) Legerbode is het volgende ontleend:

Zijn benoemd tot:

Ridders in de Leopoldsorde: de sergeant der infanterie A. Callens; de hulponderluitenant der infanterie H. Corbisier; de hulponderluitenant der artillerie A. Rollin.

Ridders in de Kroonorde: de korporaal der infanterie B. Marien; de hulponderluitenant der infanterie van den Heule; de luitenant der artillerie Molle; de hulponderluitenant der genie A. Everaert; de sergeant der infanterie M. Schuyten; de korporaal der infanterie M. Lippens; de hulponderluitenant J. Fieve; de adjudant der genie Riviere; de brigadier der artillerie Colleye; de korporaal der infanterie J. Venneman; de soldaat der infanterie T. Mather; de wachtmeester der artillerie H. Vanderblock; de korporaal der infanterie E. Praet.

Ridders in de Orde van Leopold II: de soldaat der infanterie H. Pennynck; de sergeant der infanterie P. Deleu; de soldaten der infanterie N. Bonnenge en F. Vilet; de sergeant E. Kaisin; de 1^e opperwachtmeester der artillerie L. Dubois; de soldaten der infanterie A. Apoil, J. Jonckheer; J. Dumont, H. Fanes en C. Verheecke.

Ontvingen:

Het militair ereteken der 2^e klasse: de soldaat der infanterie L. Thiry; de soldaat der genie A. Duynslaeger; de soldaten der genie A. Rouge en L. Bongrain; de soldaten der infanterie A. Geysen, G. Luyten, E. Collette, E. Goethals.

Ontvingen het ereteken van:

De Bath-Orde (Britse): de kolonel der artillerie Dujardin.

De Orde van Sint-Michiel en Sint Joris (Britse): de luitenant-kolonel Didier.

De Distinguished Service Order: de kapitein-commandant der artillerie Cumont.

Ontvingen:

Het Britse Militaire Kruis: de luitenanten Boels en Nicaise.

De Distinguished Conduct Medal: de adjudanten der artillerie Leenaerts, Bal en Gillard.

De Burgerlijke Medaille der 2e klasse: de soldaat der infanterie R. Mertens.